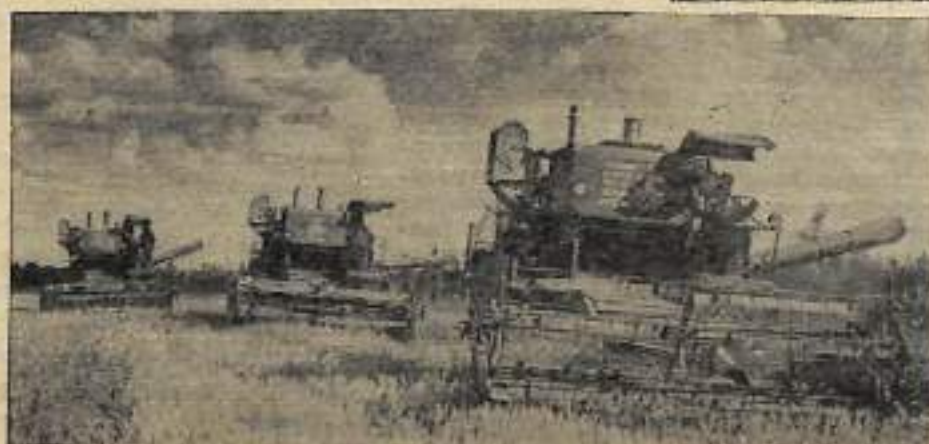

Сыаната
2 хэсчэ

Сорук биир: хөдүһаҥа
үлэ тэтимин эбэн, график-
ка киири.

ССКП КК, ССРС Министрдэрин Совета, ПСБСКС, ЫБСЛКС КК ааспыт кыстыгы
ситиһиилээхтик тэрийэн сүөһүттэн ылыллар бородууксуйаны онгоруон
таһаарыыны уонна атыылааһыны элбэппит республика түөрт оройуонун, ол иһигэр
биһиги оройуонмутун, Бочуотунай Грамотанан наһараадалаатылар
ҮРДҮК НАБАРААДАБА — ЭППИЭТТИИРДИК!

П. ИВНОКЕНТЬЕВ

ССКП райкомугар, райсовет исполкомугар

ХОМУУРГА ЭБИИ ДЬААЛЛАР

ССКП райкомун бюр-
тун, райсовет исполко-
мун холбохунтаах мун-
нахтарыгар Саха АССР
Министрдарын Советын
1981 снл атырдык ыйын
11 күнүгүдэ «Республи-
ка совхозтарыгар сүөхү
аһылытын собогуопкала-
һыны уонна үүтүү
хомуурун түргүтөһүнэ
эбии дьаааллар тус-
тарынан» уурааһын
олоххо кылларһыныа си-
бэстээн оттооһунга уон-
на хомуур үлэстэритэр
эбии дьаааллар тустары-
нан болпурдуос көрүлү-
нэ.

Атырдык ыйын 17
күсүнээди туругунан оро-
йон урдүнэн 13854 тон-
на от кэббиктэн себон-
нааһы быһаан 38,5 ыс.
райынан эрэ туолан
иһэр. Графика киирбэт
бир даһаны совхоз, от-
деление, биригээдэ суох.
Барыта 106 эвенолартан
графиктары 6-лара эрэ
туһуһаллар.

Онон оттооһунга ула-
хан хаалык таһаарыллы-
быһынан совхозтар үлэ-
тэһимин күүбүрдүүгэ кэ-
кэ дьаааллары ыллылар.
Ол курдук, Эристин Эри-
стин аатынан уонна «Чу-
рапчы» совхозтар бүүр-
дааһыһынаах нэдиэлэлэри
биллэрдилэр. Сүбүрүүскай
аатынан совхоз оттуур
сирдэрин бүтэрбит эве-
ноларга ыаллык отделе-
ниелар сирдэриттэн эбии
сири бэрдэрдэ. Куотала-
һыны усулуобуйатыгар
уонна кыайыһылаахтары
нөдүлэһиннэ сорох сир-
дэргэ уларытыһалар кил-
лэриниллэр. Ол эрэри
оттооһун уонсай эрэйд-
лэрин курдук эбиллибэ-
тэ. Ардахтаах, сибик
күннэргэ маневрдаан от-
тооһун кыаллыбата, сага
ыһымалары туһаныы тө-
рүлүбүт.

Шефтаах төрүтатэр
түрүдүлүбүт быһаанна-
ры толорууга, сельской
Советтар общественность
күүбүн түмүүгэ соһтоох
үлэни төрүөтүлэр.

Холбохунтаах муннах
общественной сүөһүгэ до-
роххой аһылыгы собо-
туопкалаһыныа итинни
дарахан балаһыаньа
уоскаабитинэ, майтан
хаалык кэми мунуутуур
көдүүстээхтик туһаныы-
га эбии дьаааллары
ылларга, оттооһуну бала-
һан ыйын 15 күнүгэр
дизри күргүөһүтүтүк
мытарга быһаарда. Онон
сибэстээн оттооһун бы-
һааньага хаалык бири-
гээдэ биридин хаһаайыс-
тыбаларынан маньын са-
га график быһыһына
(бастагы колоннага —
атырдык ыйын 17—31
күннэритэр, иккинсэ — ба-
лаһан ыйын 15 күнүгэр
дизри, тоннаһы):

Нарь Маркс 3200 5340
Сүбүрүүскай 2010 3350
Эр. Эристин 2620 4370
«Чурапчы» 1550 2590
Оройон урд. 8080 15650

Общественной сүөһүгэ
дороххой аһылыгы бөлөм-
нөһүннэ эвенолар со-
циалистической куотала-
һыларыгар маньын са-
га график олохтонко
(үүнэ иһэриннэ, кэлим
механизациялаахтарга —
бир тракторга, атыт-
тарга — бир иһиһэ ти-
сэриннэ, бастагы колон-
нага атырдык ыйын 31
күнүгэр, иккинсэ балаһан
ыйын 15 күнүгэр, тонна-
һы):

Механизациялаахтарга
Бастагы бөлөххө 106 141
Иккинсэ бөлөххө 70 91
Механизацияланнай
агырдаахтарга 35 50
Колонна 31 41
Илин 18 25
Бары отделениеларга.

биригээдэлэргэ, эвенолар-
га сага быһааһынан са-
дайтараан мантан, бүтүн
уларытыһыбыт график-
тар, соруудахтар түрүдү-
лүөтөөхтөр. Социалисти-
ческой куоталаһыны кыа-
быһаахтарынан сага төр-
дүлүбүт быһаан быһы-
һынан бүтэһиктөөх түмү-
гү таһаарга бэлигээ-
һин уруксу балаһыаньа-
та онуһун хааларыл-
лар. Совхозтар истэриннэ
мытыллар социалистичес-
кай куоталаһыныга сага
түрүдүлүбүт быһаан
толорбут эвенолары уба-
һаан биригээһиһиһи
олохтуурга эти кил-
лэриннэ. Оттуур ходоһа-
лара буһаут кэлим меха-
низациялаах эвенолары
көһөкөн иһиһин үлэ-
тин, ыраах үрөхтэргэ баар
эвенолары бөөрөгүтүү та-
риллээхтээхтэр.

Оройон кииринтэн
уонна пэһиликстэртөн
эбии 210 иһини бир
ый бөдүөхтөөн оттоо-
һунга таһаарарга, об-
щественности маассабай
тахсытын салгыы төрү-
лэргэ, социалистической
куоталаһыны өссө кэ-
кэргэ, агитационнай-
маассабай үлэни салгыы
күүбүрдэргэ соруутар ту-
руорулунулар.

Холбохунтаах мун-
нах көртүөһү хостоо-
һунан атырдык ыйын 20
күнүттөн сабалырга,
бүрдүк хомуурун бала-
һан ыйын 15 күнүгэр
дизри бүтэрэргэ чопчу
соруутары туруорууда.
Нарь Маркс аатынан
совхоз 1000, Сүбүрүүс-
кай аатынан уонна Эри-
лин Эристин аатынан
совхозтар 750-нуу, «Чу-
рапчы» совхоз 500 гек-
тарга күһүгүнү халыма-
лы хоруталларыгар эбэ-
һиһэстэнэ.

СОВЕТСКОЙ ТУВА САБАХТАРА

Бүтүгүнү Тува — бу сай,
дыһылаах металлургичес-
кай уонна хайаттан хос-
тонор промышленностоох,
обуур, мачэки, аһылык,
тутуу индустриета завод-
тардаах уонна комбинат-
тардаах республика. Тыва
хаһаайыстыбатын сүрүн
салаата — сүөһү дитиһэ.
Түн обуур быһыһынан,
туруору хайаарыһан ав-
томобиль суоллара туту-
дуһулар, электро-уоту
бирер мачталар линия-
лара сүбүрүстүлэр. Тува,
да түпсүдү оһоһуулаах
нуораттар уонна бөһү-
лэктэр үүнэн таһысты-
лар. Орус уонна салгы
трассалара республиканы
биниги Ийэ дойдубут ба-
ры куораттарын кытта
сибэстиилэр. Хаһаа-
һыстыбатынай уонна куль-
турнай тутууга ситиспит
кыайымдарын иһин Тува
Автономнай Советской
Социалистической Рес-

публиката Ленин уонна
Норуоттар Дотордоһуула-
ра орденнарынан наба-
раадалаһыта.

Уон бириэс пятилетка-
та промышленноһы сал-
гы сайыннары коруу-
лар. Электростанцияны,
хайа промышленноһын
уонна тутуу индустрия-
тын аһылын уонна от-
туу промышленноһын
предприятийнарын техн-
ическай өтүгүн хаттаан
сөбүлээһин уонна саатар,
дан оноруу урутаан иһэр
сайддыта хаачыһылаа.
Геологической — чинчи-
йэр үлэлэр кээмэйдэре
удаатар.

Республикада үлөһү-
тэри коммунистической-
дыы иһиһигэ культура
уонна искусство учреж-
денийнарын орууллара
смы аһын үрдүүр Мос-
квада уонна Ленинградка
филармонияда уонна дра-
матической театрга аһаан

кадрдар бөлөмнөһүлэр,
ССРС НА Сибирдэ-
ди отделениеһын научнай
учрежденийнарын сетэ
кэһигиллэр. Научнай
учрежденийнарын айыл-
ла уонна үлэ ресурстарын
үтүрдүү туһаныы, сир
быһаһын үрдэтин, сүөһү
бородоуксуһуна, биэри-
тин улаатыннары боп-
туруостарын ситиһинтээх-
тин быһаараллар.

Уһуһагы снммонка:
Володя Дубинин аатынан
лааһыр пионердара Мон-
голиятан кэлбит доһот-
торун кытта.

Ортоку снммонка: бил-
лиһээх чабан Социали-
стической Үлэ Геройа
Ооржан Дажы Намчал
Чытай-Оолович.

Аларзаагы снммонка:
Кыһылга Тувинской АССР
Министрдарын Советын
дизэте.

ССТА фотохрониката.

Учууталлар атырдык ыйынааһы сүбэ муннахтары кэрсө ДИРИН БИЛИИНЭН — ҮРДҮК КӨДҮҮНҮ

Чурапчытаагы интернат-оскуола учууталлара
билиилэрин ханаттыгы үлэлэрин туһунан кэп-
сийбит.

Тыл — оскуола директорун үөрэх чааһыгар сол.
буһааччы О. И. ПОСТНИКОВАҔА:

Учуутал төһө айымньы-
даахтык, таһаарылаах-
тын үлэһириттэн, иһин
билииттэн биһиги оло-
лорбут кэскиллэргэ бы-
һаарыллар. Ол иһин
учуутал күһүгэ сыра-
лаахтык үлэһирэ, бэйэ-
тин билиитин ханаттына-
ра, үлэтин түмүгүн та-
һаарынара, ырытынара
наада. Оскуолаларга ону
салайар кининнэ мето-
дической холбохунтар,
методическай хостор бу-
лаллар.

Биһиги оскуолабыт мето-
дическай хоһугар бары
предметтэргэ аһаалаах
литература, сүрүтүлэр,
тематическай папкада,
бааллар. Сүрүтүлэлэргэ,
хаһыаттарга тахсыбыт ыс-
татыйалары темаларынан
карточкака оһорон иһэбит.
Ол учуутал чопчу наа-
һыларын түргэниһи була-
һыгар кыаһы бээрэр. Са-
га тахсыбыт литература-
туох ордун сонун
«Маны ааһык»

руллэр бөдүөх устата
ааһылыбыт, ырытылы-
быт үлэлэр, үөрэтэр ка-
бинеттэ аһаан оһоһулу-
бут матырыйааллар, оло-
лорго ааһылыбыт лек-
циялар, боспаһтар,
о. д. а. үлэлэр бары
кирэллэр. Сылга бири-
дэ учуутал периодическай
бөһөккө сүрүтүтүн эмэ-
бэрэбэрэһиниһит.

Метод-кабинет бастың
опыты пропагандалааччы-
нан буолар. Ол курдук
биһиги учууталларбыт пе-
дагогическай маастарыс-
тыбаларын үрдэтэр сыла-
тан Волгоград уонна
Подмосковье учууталла-
рын опытын дьаныһан
үөрэттилэр. Киилэр үтүө
бачыһынарынан аһыт
үөрэх дьылыһы «Үөрө-
нэччи үлэтин научнай-
дык төрийи» дин тема-
га үлэһэтилэр. Методи-
ческай холбохунтар сөһү-
нардарыгар практической
хайыһаалаах лекциялар
ааһыһыһылар, пед-а-
аһыһыларга даһылааттар
сүрүтүлүнүлэр, оскуола-
бу темага научнай, прак-
тической конференция
кытыһыһа.

Итинни таһа учуутал-
лар бөһөкөрүн иһин ар-
дыларыгар опытыгары
атаһаһыһыларын төрийэ-
бит. Аһааһа уруонтарга
сылдыһан киилэр үлэ-
рин ырытыһаллар, ону-
оһа аһаалаах тэтэрэст
олохтоһуһу. Оһытааһ
учууталлар Н. С. Шадрин-
на, А. А. Платонова, В. С.
Лупина уо. д. а. үлэлэ-
рин системалааһын ыс-
тылыһыта. Вирдизлээн
учууталлар үлэлэрин көр-
дөрөр быһастаһалары та-
рийэбит. Онон учуутал
тус бөһөтин архивын аһа-
лан көрдөрөр. Эдэрлэр
онтон албаһи туһаныах-
тарын сол. Выстахык
ыһааһа, ханьык темала-
ры чопчу ыһаан үөрэтнэх-
ха соһун. Үтүө курдук,
учуутал бөһөтэ таптаан
үөрэтэр темалаах буо-
лааччы. Онон кини кы-
лаас таһыһааһы үлэтин
хайыһаалар, оһолору
эмэ ону иһтириһир,
һиргэ уһулар. Эбэтэр
учуутал бөһөтэ хасыһан
үөрэтэр болпуроһугар
ханьык литературалары
аһыһыһа да билэн онон

хайыһааланы үлэни бил-
лэрдик чопчатар.

Учуутал бөһө би-
лиитин ханаттыгы үлэ-
тин бир түмүгүнэн кини
пед-ааһыһыларга кытты-
та буолар. Биһиги учуу-
талларбыт пед-ааһыһылар-
га билиһи аһыһаһыдык
кытталлар. Оскуолааһы
ааһыһыларга учуутал ба-
рыта кыттар. Онтон та-
һылдан оройоннааһыгы
киллэриһэр. Үгүстэр
үлэлэре республикатааһы
учууталлар иһэлэрин үр-
дэтэр институтунан биһи-
рэммиттэрэ.

Учуутал
Д. М. Винокурова быһы-
а «Саха оскуолаһыгар
комплекснай Уруонтары
мыһыны» дин темада су-
руйбут үлэте Вүтүн Рос-
сиятааһы педагогическай
ааһыһыларга кыттар бы-
рааптана. Кини бу те-
мада үр-түөрт сыл да-
һыһан үлэһэбитэ, бири-
гэ үлэһир коллегаларын
опытын үөрөһүтэ. Пед-
ааһыһыларга кыттар да-
һылаатын тематын учуу-
тал бөһөтэ талаһ ылар,
ол, үтүө курдук, кини
ырыһыһатар болпуроһа
буолааччы.

Учууталлар бөһэлэрин
тустаах предметтэриттэн
ураты албаһи билиһтэ-
рин наада: искусство,
спорт, наука, техника со-
нуһаарын, ситиһинлэрин.
Онуоһа биһиги учуутал-
ларбыт бөһө бөһэлэригэр
көмөлөһөллөр: биолог —
тыл учууталыгар, гео-
граф — историкка, Лите-
ратуранан, сүбөннэ.

Үөрөнөһүчүлэр хааньыс-
тыбалаах билиһлэрэ, ол —
учуутал сыраһаах үлэтин
түмүгэ. Биһиги үөрөнөһү-
чүлэрбит оскуоланы бү-
тэрбиттэрин кэһнэ туту
сыһалларын маһдын иһти-
риһиһиһиһит. 1975 снл,
лааһа оскуоланы бүтэр-
бит 86 оһоттон 12-тэ ту-
та салгыы үөрөһхө киир-
битэ, оттон 1980 снл,
лааһа 55 выпускниктартан
21-рэ, ол иһигэр 12-тэ
үрдүк үөрөһхө тута киир-
биттэрэ. Ол барыга би-
һиги оскуолабыт учуу-
талларын сэмэй ситиһин-
лэринэн буолар. Учуутал
буоһуу — үрдүк чинэс уон-
на улахан эппиэтинэһэ.
Онон доһотнай буоһуу
үтүс үлэни аһаһа.

ОТТООХУНГА ХАЙДАХ КӨМӨЛӨХӨБҮТ?

Тыңа хатһаайыстыбатын управленнста.

«CO» Kopp.

Мэччирэнтэн — өлгөм үүтү!

ЫАМНАРА ТОБ О Н У Й Б Э Т И Й ?

П. ИННОКЕНТЬЕВ,
тыз халдайыстыбаты
управлениетын
кылабынай зоотехника.

НЕОКОЛОНИАЛИСТСКАЯ БАТТАЛ

Көмүсүн биримдөө сайдылаах капиталистический уонна сайдан ийэр дойдулар икки ардыларыгар сыһыаннаһылар проблемаларыгар болдомтоху тарыт коруоттар икки ардыларынаа кини кэспэтиинилэр буолууларылар. Оннууна, холобур, Мексика ытыктыбыт 22 дойдулар тас дыһааларга министрларын муннаа буолла. Ити проблема ити государстволар салааларын алтынныага ытыктылаах конференцияларын тематынан эмэ буолуо.

Бу проблеманы Азия, Африка уонна Латинская Америка дойдуларын неокOLONиалистская батталынан күүһүрдүү суотутар ардыны капиталистический дойдулар экономической тагнар түүһүлэринтэ, тахсарга дууһууларга оҕуһу сытырхатар. Капиталистический монополиялар эдэр государстволарга барыс быһытынан бэр. бэтэринээдэр биллэр элбэх средстволары тигэһи таһаараллар. Бөрөстүйдүк этэххэ, кинилэр айылдаларын бааһын уонна үлэс ресурсаларын халыһаллар.

Эргэн протекционизм курдук средство эмэ кинилэр туһанылар. Сайдан ийэр дойдулартан экспорттаһына тарифнай мөһөйдөр оҕо-

һуулааллар. Ол буола-бына кинилэр эргэниэрин балансынын дефицита улаатытылар тирээр. Билигин арбааны дойдулар Азия, Африка, Латинская Америка онтон тигэһи таһааралларынааар 3 төгүл

Комментатор колонкалары

элбэх табаары атыктылааллар. Капиталистический дойдулар бэйэлэрин промышленнай бөрдүүкүбүлэрин таска таһаарар сменаларын кэрэһэ суох өрө быраадалар уонна бэйэлэрэ эдэр государстволартан ылар сырьеларын сыанатын нааһыталлар. Билигин сайдылаах дойдулар арбаатан тигэһи биллэр бэр. бэр. көрүһүнээх таһаараларын ийи 10 сыл аннараа өтгүнээдэр 2—4, сороһор 5—6 да төгүл элбэһи төхүүргэ күһэллэлэр. Сыама итинни халабырдаах политика тын түмүгэр «неби тас-тан киллэриммэт» сайдан ийэр дойдулар уопсай төлүүр балансаларын дефицита 1976 сылга 28 миллиард доллартан 1980 сылга 70 миллиарда дьэри үүнэ.

Ити ороскуоттарынаа баһаар инниттэн эдэр государстволар иһкэ киллэрлэр. Ойукатара ааспыт сыллаахха 580 мил-

лиард долларты тигидэ. Итинни баһархай суума, средстволар ити дойдулар сайдыларыгар көмөлөһүлөрүн оннулар, кинилэр экономикаларын баттыһар саҥа ыар дьаа-кырынан буолулар. Арбааны государстволар уонна баһаар бэр. бэр. кредиттэрэ уонна нэстэрэ сайдан ийэр дойдулар нааһылар салааларыгар буолуна, сайдалара империализмга барыстаах салааларга уонна объектарга бариллаллар.

Онон сайдан ийэр дойдулар үп өтгүнэ аҕы-рыһылар. Ол буола-бына кинилэр сайдыларынан онто да суох нааһыах тэттиһэрин өссө бытаар дьыта, кинилэрэ дьада-һы уонна көргүүнү күү-һүрүүтүтэр тирээрдэр. Сайдан ийэр дойдулар арбаанылар кинилэргэ неокOLONиалистская до-дүүрү кэтэрдэргэ холо-нуулары кытта эйаах. Икхэтин баһарбаттар. Кинилэр шэрдээх саҥа коруоттар икки ардыла-рынаага экономикай бэр. бэр. олохтоһуна, империалистический ха-лабыры тохоттору дуу-луурдаахтык ситиһэ да-тыһаллар. Онуоха кини-лэр Советский Союз уон-на атын социалистичес-кай государстволар коло-ру ойбууларын көрсөл-лөр.

И. АБЛАМОВ,
ССТА арытааччыта.

Третьяковская галерея 125 сыла

СЭДЭХТЭН СЭДЭХ КОЛЛЕКЦИЯ

Москва. Государствен-ная Третьяковская галерея саалаларыгар нууча улуу маастардарын кэрэ-тэн кэрэ айамылары дуоһууа, умсугуна көрө-рү мөдүһүтэн мөдү-һүөннэр кэллэлэр.

125 сыл аннараа өт-түгэр. 1856 сыллаахха га-лереяны төрүттээччи Па-вел Михайлович Третья-ков нууча художникта-рын бодотуналарын хо-муууну саалаабыта. 80-с сыллар сааланна-ларыгар кини В. М. Вас-нецов уруһуун быһы-тынан оҕоһулуубут ин-ниттэн көстүүлөөх га-лерея дьэтигэ туттарбыта.

Быраатын С. М. Тре-тьяков хартыаналарын эбэн П. М. Третьяков бэ-йэтин үтүкэннээх кол-лекциятын 1892 сыл-лаахха Москвада бэр-бэ.

«Третьяковская га-лерея... бэйэтин культу-най уонна уус-урак суол-татынан бүтүүн госу-дарственной сырдатар ааһы толорор учредж-ниетан буолар». Итин-ник этиллибит В. И. Ле-нинэн 1918 сыллаахха бэс ыйын 3 күнүгөр илин бэттамыг национали-зацияһын туһунан дек-ректэ.

Советский былаас сыл-ларыгар бу сэдэх кол-лекция историятыгар са-на кэрдик көм саалам-

мыта. Галерея дьыт-ша-чы бүтүүн коруот музе-һынан буолбута.

СНИМОНТАРГА: га-лереяны төрүттээччи П. М. Третьяков матириалэ. Н. Е. Репин үлэс (ре-продукция). Третьяко-вская галерея дьыктыла-рыгар тардыстан; Третья-ковская галерея саала-рыгар, живопись тап-тачылар үтүс ахсаан-наах курубуоктары дьа-рыктанар.

ССТА фотохроника.

Редактор А. Е. ЧИЧИГИНОВ.

Бу субютага уонна даһыны тэрийэр. Эргэн басыһаһыага райпо райпо хонтуоратын тер-үөрөнээччилэргэ анал. ристориятыгар ытыллар. лаах таһаһы-сабы, та-риллэр, о. д. а. атыы-бырабылаһыага.

Сылаһааһы улаастынай баһыһаһаан Дьяков-ский Дмитрий Давыдович аатыгар бэриллэбит 099055 №-дээх болоничнай линс, сүлүүтүнэн, дьы-нэ суоһууан аарыллар.

Районо, профсоюз райлома, Карл Маркс аатынан совхоз парткома, Бахсы, Мугудай сельский Советтарын исполкома, Бахсы орто оскуолатын коллектива учуутал, ССКП чилинээ.

ТОЛСТОУХОВА

АЛЕКСАНДРА ГАВРИЛЬЕВНА

ыарахан ыарыһтан өлбүтүн бөкүөннүүк кэргэнитэр, оҕолоругар, аймахтарыгар дьирин кутураннарын тиэрдаллар.

Таптыһар кэргэним, ийэбит, эдьиийим, ай-махымт

ТОЛСТОУХОВА

АЛЕКСАНДРА ГАВРИЛЬЕВНА

ыарахан ыарыһтан өлбүтүн, курутууан ту-ран, инитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, быраата, аймахтара.

Субуруускай аатынан совхоз саалтата, Хатыла сельсоветын исполкома, отде-ление совета сэрин уонна үлэ ветерана

КОЗЛОВ ИВАН ПРОКОПЬЕВИЧ

уһун ыарахан ыарыһтан өлбүтүн бөкүөн-нүүк кэргэнитэр, аймахтарыгар кутуран-нарын тиэрдаллар.

Таптыһар кэргэним, аҕабыт, ийэбит, аймах-ымт, сэрин уонна үлэ ветерана

КОЗЛОВ ИВАН ПРОКОПЬЕВИЧ

уһун ыарахан ыарыһтан өлбүтүн, дьирин-нин курутууан туран, бэрэ билэр дьоннору-гар инитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, сизиннэрэ, аймахтара.

В. ЕРМОЛАЕВ.

(Бүтүүтэ бэчээттэннэ).

БЫЛЫР СИРИ НҮӨЛСҮТҮҮ

(Салгыта. Ийиһи халыт 98 №-гэр көр).

1946 сыллаахха кыһын көлхөстөөх А. Г. Назаров иккэ буолан Суола үр-үр бөлбөөһү сыбаан то-норон быһыт оҕорон ба-ран, ийиһигэр кыһаһан оту, сиилэс сыттыһытын эмэ баһаарынан баттатан купууттар. Ити быстах оҕоһуулаах быһыт 1947 сыллаахха сайын икки күчүт толорон 50 гек-тардаах хоһууһу күөл-сүлүүт. Оттон В. А. Ше-дудякова Верхотинский са-халарын быһыттарын оҕоһуута судургутун хай-баан суруйар. Көстөрүн курдук, быһыттар оҕо-һуулар судургулар, түп-саһаайдар уонна олохтоох матырыйааллартан—бэр-бинэтин, кырыстан, буор-тан, балбаахтан, оттон уратылар туһанылаабыт-тар.

Сахалар ааннаах, капи-тальнай оҕоһуулаах оҕу-гу быһыттары тутта сылдыбыт холобурда-ра Н. И. Майнов ийиһи-тигэр бэчээтэммитэр. Итини XIX үйэтээҕи фотографиялартан көрүөххэ сөл. Урэх оҕуруу уонна дьирин содус көгүһүн туора бэрэбинэлэртэн аҕ-лаар тутан таһаарыттар. Кини ортогууан ууну аһарар ааннаах. Ампаар-голору буорууан сиил-лэһитин кини үрдүнэн элбэһэтиэх көлө холку-

Билиэн-көрүүн баһалаахтарга

тун сылдыарын курдук үрөһи туоруур нуоста кө-рүннэхмин.

Петр Афанасьев суру-йарынан, Дулсун улууһу-гар үс снл устата, очо-лорго снн оҕуруу быһы-ты туһуттар. Устата 25—40, олоһун кэтитэ 14, арбаһын кэтитэ 2 са-һаан, урдуга 5 метр. Бы-һыт устатын тухары ор-тогууан буор сиилнээх ампаардаабыттар уонна икки өттүгэр халыһатан буор купууттар. Ортогу-нан 2 саһаан кэтиттээх аҕыһаабыттар. Ити туту-ну Якутскайтан инженер Ваумгартен тахсан көрө сылдыбыт уонна быһы, сахалыы бырайыаһын, са-далааһынын сөбүлэбит, бэйэтэ сорох эиинлэри иллэрбит.

1953 сыллаахха Вер-хотинский оройуонугар Дулсалаах сэтэ кылаас-таах оскуолатыгар учуу-таллыы сылдан олох-тоохтор быһыт туһутта-рын өйдүүбүн. Чугас-тааһы хоһууһу халыһан нүөлсүтүөри кырыккы урэх көгүһүгэр быһыт-тутуу кыһыһыттан са-далаһыта. Онон ханнын даһаны инженернай суот-таһын оҕоһулуубатара, оччолорго инженер-м-лноратордар даһаны суохтара. Арааһа үлэ уруһууттан оҕуһаах

иырдыаастар субэлэри-нэн барбыта. Көгүһүтү-гэтигэн уонна икки биз-рэгиттэн буорун алдыа-тан улаханник хаспыт-тара. Онтон ууну аһарар аҕыһаах ампаар иһэ-нэтин тутан таһаарыт-тара. Саас сир кырса-ириттэ үгүс киһи, ол-инигэр оскуола оҕолоро эмэ, баһыһаһан буо-ру таһан купууттар. Ол-эрээри буора үтүгэйдик чигэтиллибиттэ, бэрэби-нэлэр үтүгэйдик ыпса-рылыһбатахтара. Ити-нэлэрэ муохтаматахта-ра. Онон быһыт уһаба-таа, дуоһаах ууну ха-лыһаһа. Төһө даһаны аҕыһаһын төлөһөтөхтө-рун ийиһи. Дулсалаах иырдыаастара быһыт-хайдах тутар туһунан өй-дөбүлээх эбиттэр дьэи-санаа хаалбаста.

Быһытан хаайтаран таһыма үрдэбит ууну, ардыгар, хас да нило-метр усталаах хорууан айаннатан хоһуулары угуутуулар. Ол даһа быһыт нүөлсүтүлэр сир-дэртэн быдан үрдүк сир-гэ тутулуохтаах. Онон, кини кинэстэтин таһыма сүрүн болдомто уурул-лур уонна ол саамай оҕуһаах иырдыаастар-га итэҕэйиллэр эбит. Н. И. Майнов суруйуу-

нан XIX үйэс. Олүөхү-мэ оройуонун I-й Майбат кэтиллиһин сахалара Че-рооку үрөһин быһыттан баһан икки өттүгэр хоруу оҕорбуттар. Онтон бир-дэстэрэ 2, ийиһэ 1,5 км усталаахтар үһү.

Хоруулар тагнар-тардыһаһа сөбүгэр сы-рыһына буолара кытаа-нахтык тутуһулуохтаах. Кини өрдүк тагнархай буолаһына, сүүрүгэ күү-һүтэн хоруу сииһэн ал-дыһаһан сөл. Оттон эи-нэ-тэ олох кыра буолар тү-бэттэтигэр уу айаһы бы-таарар, хоруу ууну аһа-рыһыта улаханник аҕ-чылар. Онон кини тагнар-хайы баһаары кыра-ды хараһы, баай опыты эрэйэр уустук үлэ. Хоруу суолугар алпа сир тү-бэттэтигэр элбэх ууну сү-тэртэп туһуттан, даһаны-лар төмөтүгү буор кутан быһыт курдук оҕорол-лор уонна икки өттүгэн иҥиһилэрин бэрэбинэ-нэн бэрэргөтөллөр иҥи-нэ быһыт ортогууан хо-рууу сааһы хаһаллар. Итинник нааһаһан ууну алпаһы үрдүнэн аһарал-лар, Оттон Олүөхүмэ са-халара көгүстэри үрдү-лэринэн маас хоруудала-ры оҕороллоро.

В. ЕРМОЛАЕВ.

(Бүтүүтэ бэчээттэннэ).

БИҢИГИ ААДЫРЫСЫТ: почтовой индекс 678700. Чуралчы с. Карл Маркс уул., 12, ТЕЛЕФОННАРЫТ: редактор—21-395, отделе-21-495, уопсай — 21-508.

Индекс 54907 Газета выходит по вторникам, четвергам и субботам на якутском языке. Объем 1 печ. лист. ЧУРАПЧИНСКАЯ РАЙОННАЯ ТИПОГРАФИЯ с. Чуралча, ул. Карла Маркса 12. Тираж 3100.